

Мамырова Махабаттын «Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү» (1991-2016-жылдар) деген филология илимдеринин кандидаттыгына талапкерлик диссертациясы боюнча

Т Ы Я Н А К

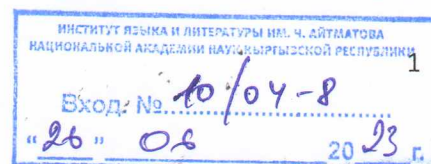
М.Мамырованын бул диссертациясы темасы, козгоп, талдаган маселеси боюнча актуалдуу болуп саналат. Бизде конкреттүү жазуучулардын публицистикасы, очерктери, интервьюлары, эпистолярдык мурастары боюнча изилдөөлөр, монографиялар, илимий-публицистикалык эмгектер аз эмес, бирок облус, район-шаардык ЖМКларга мурдагы советтик мезгилде деле изилдеп, талдоочулар жетиштүү көңүл бурушпаса, көз карандысыздыктан кийин илимдин гана эмес, материалдык, каржылык колдоолордон да сыртта калып, мурдагы туруктуу жазылуучуларын жоготуп, эң татаал сыноолорго тушуккандыгын жакшы билебиз.

Диссертация 3-бөлүмдөн, 9-параграфтан турат. Анын биринчи бөлүмү теманын теориялык жана усулдук негиздерине арналса, экинчи бөлүмү түздөн түз диссертациянын темасына –түштүктөгү мезгилдик басылмалардын багыттарына, коогалуу учурларды чагылдыруу өзгөчөлүктөрүнө, ал эми 3-бөлүм республикадагы мезгилдик басылмалар боюнча жүргүзүлгөн мониторингдердин отчетторуна, медиа комиссиялардын материалдарына, журналисттерге каршы доо-арыздарга арналган.

Албетте, тема, козголгон, талданган маселе - изилдөөчүлөрдүн колдору тийе элек дыңдардан, аябагандай актуалдуу, бирок эмгек канчалык деңгээлде өз максатына жетип, алдына койгон милдеттерди чече алган?

Биз мындан бир жактуу жыйынтык чыгарбастан эмгекте байкалган бир катар кемчиликтерге токтолуп, аны жакшыртуу боюнча сунуштарыбызды гана айткыбыз келет.

1. Эмгекте адегенде эле көзгө түшүп, иренжиткен кемчилик-грамматикалык, стилистикалык, саясий ж.б. каталардын ашкере көптүгү

болуп саналат. Эмгектин аталышында “түштүк аймагы” деп жазылса, 2-бөлүмдүн темасында, параграфтардын көпчүлүк жерлеринде “регион” деп жазылган. Титулдук барактан кийинки “Мазмуну” деген баракта 2 грамматикалык, 2 стилистикалык ката бар. Ал эми эмгектин ичиндеги ар бир бетинде кеминде 2-3төн ката жүрөт. Эки 45-чи бет бар. 46-47, 54, 57, 59, 61 беттерде 4-5тен грамматикалык ката жүрөт.

87-бетте “Жалал-Абад шаарындагы Социалисттик Эмгектин эки жолку Баатыры” деген сүйлөм бар. Эки жолку Баатыр Жалал-Абад шаарында түгүл, облусунда деле болгон эмес.

152-бетте “Скотный двор” романынын автору орус эли деп жазылган. Туурасы- Джордж Оруэлл.

Диссертант эмгегинде Лениндин доору, Сталиндин доору, Хрущевдун доору, Акаевдин доору, Бакиевдин доору, Атамбаевдин доору, Жээнбековдун доору (31-33 беттер) деп жаза берген. Саясый илимде андай түшүнүк жок. Ашып кетсе “мезгили” деп гана аталат. Кыргызстандын президенттеринин бийлик кылган жылдарын илимий эмгекте “доор” деп атаганга болбойт. Доор деген мезгилдик жана мейкиндик жактан аябагандай чоң, кеңири түшүнүк.

54-бетте акын Жолон Мамытов “Ленин жолу” гезитинде иштеген делинет, ал өмүрүндө бул гезитте иштеген эмес, Ж.Мамытовдун алгачкы ыры 1954-жылы областтык “Ленин жолу” газетасына жарыяланганын балким адашып, иштеген деп жазып алган окшойт.

42-43 беттерде Ала-Бука райондук “Эмгек даңкы” гезити 1936-жылы негизделгени айтылат. Чындыгында 1928-жылы Кызыл-Жар району түзүлүп, ал кийин Жаңы-Жол районуна айландырылып, андан Ала-Бука, Чаткал райондору, Таш-Көмүр шаары бөлүнгөн. Ала-Бука району 1937-ж. апрелде, Кызыл-Жар районунан бөлүнүп, өзүнчө район болуп уюшулуп жатса, Ала-Бука райондук “Эмгек даңкы” гезити 1936-жылы каяктан негизделмек эле деген суроо туулат?

42-бетте 1940-жылга чейин түштүктө 9 гезит чыккандыгы айтылса, 43-бетте 1937-жылы республикада 38 райондук гезит чыккан делинет. Бул экөө бири-бирине каршы. Ошол убакта түштүктө 20га жакын район болгон.

1. Диссертант айрым терминдерди туура эмес пайдаланган. 46-бетте “вертикалдуу бийлик жана горизонталдуу бийлик” деген сөз айкаштары бар. Туурасы- бийликтин вертикалы болот, ансыз аны бийлик дегенге болбойт. Саясаттаанууда горизонталдуу бийлик деген түшүнүк жок.

2. 159-1960-беттерде *“Ушуга байланыштуу “контекст” деген түшүнүктүн төмөндөгүдөй түрлөрү : “өлкөнүн ичиндеги контекст”, “өлкөлөрдүн алкагындагы контекст”, “дүйнөнүн булуң-бурчтарындагы контекст” бар*”,- деп жазылган. Контексттин кыргызчасы-тутум, ал негизинен тексттерге, процесстерге карата эле колдонулат. 159-бетте “регион” деген түшүнүктү чечмелегени ашыкча, көлөмдү көбөйтүү үчүн эле жасалган.

3. Диссертациянын 1-негиздеме бөлүмүн автор Кыргызстандагы, анын ичинде түштүктөгү жергиликтүү ЖМКлар кандай нормативдик документтердин негизинде түзүлүп, басма сөздүн милдети кандай калыптангандыгына басым жасап, коз карандысыздыктан кийин алардын кайсы мазмунда, тартипте калгандыгы айтылып, анан талдоо улантылса реалдуу чындыкка жакын болмок.

4. Диссертация илимий стилде эмес, маалымдама стилинде жазылган. Талдап, анализдин негизинде илимий жыйынтыктарды чыгарып, жалпылоо эмес, жөн эле фактыларды тизмектеп, окуяларды баяндап берүү үстөмдүк кылат. Алсак, 66-75-беттерде Ош, Жалал-Абал облустарындагы 25 гезит саналып, алардын кыскача тактамалары берилген. Муну, фактыларды жылаңач саноо же жөнөкөй арифметика деп коёт. Андан кийин журналисттерди сотко бергендерди санап келип, 78- беттен Баткен

облусундагы гезиттерди санаганга өтүп, 83- беттен кайрадан Ош облусундагы мезгилдик басылмаларга өтөт. Же мурдагылар кайталанат. Системалуулук, логикалык ырааттуулук, илимий талдоо жана негиздемер сакталган эмес.

5. Диссертациянын титулдук барагында 1991-2016-жылдардагы гезиттер талданганы көрсөтүлгөн. Бирок, 53-58, 60, 63-беттерде 2018-2019-жылдардагы айрым басылмалардагы макалалар, ал эми 64-бетте “Кутбилим” гезитинин 2020-жылдагы бир саны талданып, К.Чекировдун чейрек кылымдан бери ал басылмада башкы редактор болуп иштеп келаткандыгы айтылат.

6. Диссертациянын эң башкы максаттарынын бири- экстремалдык учурларды (Ош-1990, Баткен-1999, Аксы-2002, апрель-2010, түштүк-2010 жыл, июнь) чагылдыруудагы аймактык мезгилдик басылмалардын ордуларын, ролдорун ачып берүү болсо, ал ишке ашкан эмес. Диссертант жогоруда айтылгандарды чагылдыруудагы, бери дегенде 2-3 аймактык басылманын ишин кеңири ачып берип, анан башка басылмаларга мүнөздүү нерселерди да талдап, анан илимий жалпыласа, ынанымдуу да, кызыктуу да болмок. Тескерисинче, ал окуяларды чагылдыруудагы республикалык мезгилдик басылмалардын айрымдарына гана токтолуп, өзүнүн түздөн түз темасын көңүлдөн чыгарып салган. Мисалы, Ош, Жалал-Абаддагы 2010-жылдын июнундагы кандуу кагылышуулардын жаралышында айрым мезгилдик ЖМКлардын деструктивдүү ролдору аябагандай чоң болгон. К.Батыров жетектеген сепаратисттер ошол жылы май-июнь айларында өзбектер компакттуу жашаган шаарларда, айыл-кыштактарда автономияны талап кылган 30 га жакын митингдерди өткөрүшсө, алардын баарын өзбек тилиндеги ЖМКлар күнү-түнү (телерадиолор) тынбай кайталап көрсөтүп, элди козутуп турушкан. Бирок, эмгектин “экстремалдык кырдаалдарга” арналган 2-бабында жергиликтүү ЖМКлардын мына ошондогу оң, терс

ролдору жөнүндө бир да сөз жок. Анда эмнеге эмгектин 2-бөлүмүнө андай тема коюлган?

7. Эмгекте олдоксон сүйлөмдөр аз эмес. “Бийлик менен басма сөздүн ортосунда тирешүү болуп турушу керек” (б.47), “Коомдо эки чоң дубал бар: бири-бийлик, экинчиси- медиа каражат” (б.161) ж.б.у.с. Чынын айтуу керек, ЖМКларды дубалга теңегенди биринчи кезиктирүүдөбүз.

8. Эмгекте орус тилиндеги шилтемелер адегенде орусча берилет да, анын түбүнө кыргызча котормосу келтирилет (133-153 бб., башка жерлерде да аз эмес). Биздин оюбузча, кыргызча котормосу берилгени эле туура болмок. Эмгектин көлөмүн антип жасалма көбөйтүү туура эмес.

9. 3-бөлүмдүн жалпы темасы, тексти кыргызча болгон менен, майда темачаларынын көбү орусча. Бул бөлүмдө негизинен республикалык ЖМКлар талдангандыктан, анын эмгектин чыныгы максатына, милдетине тиешеси жок. Анын 3.3. параграфынын **“Журналисттерге коюлган доо-арыздар чыгарган соттордун чечимдеринин укуктук негиздери”** деген темасы грамматикалык, стилистикалык гана эмес, укуктук жактан да туура эмес. Журналистиканын этикасына да ылайык келбейт. Журналисттер эч качан соттордун чечимдеринен укуктук негиздерди издебешти керек. Анда соттордун адвокаттарына айланышат.

10. Корутунду максатына жетпеген, мурда айтылгандардын айрым жерлерин кайталоо болуп калган.

Жогоруда айтылган кемчиликтери четтетилгенден кийин, диссертациялык эмгекти коргоого сунуш кылса болот деп эсептейбиз.

Эксперт, ф.и.д.,

КР УИА корреспондент-мүчөсү

Ж.Бакашова

Эксперт, ф.и.д. Ж. Бакашова
тасмалаттам.

Оңдм. катчы

5